

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 16ης Μαρτίου 2000 *

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-395/96 P και C-396/96 P,

Compagnie maritime belge transports SA (C-395/96 P), με έδρα στην Αμβέρσα
(Βέλγιο),

Compagnie maritime belge SA (C-395/96 P), με έδρα στην Αμβέρσα,

και

Dafra-Lines A/S (C-396/96 P), με έδρα στην Κοπεγχάγη (Δανία),

εκπροσωπούμενες από τους M. και D. Waelbroeck, δικηγόρους Βρυξελλών, με αντί-
κλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο E. Arendt, 34, rue Philippe II,

αναιρεσείους,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση αναιρέσεως που ασκήθηκε κατά της αποφάσεως που
εξέδωσε στις 8 Οκτωβρίου 1996 το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

(τρίτο πενταμελές τμήμα) στις υποθέσεις T-24/93 έως T-26/93 και T-28/93, Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, σ. II-1201), και με την οποία ζητείται η αναιρέση της απόφασεως αυτής,

όπου οι έτεροι διάδικοι είναι

η **Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, εκπροσωπούμενη από τον R. Lyal, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, επικουρούμενο από τον J. Flynn, barrister, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον C. Gómez de la Cruz, μέλος της ίδιας υπηρεσίας, Centre Wagner, Kirchberg,

καθής στη δίκη ενώπιον του Πρωτοδικείου,

η **Grimaldi**, με έδρα στο Παλέρμο (Ιταλία),

και

η **Gobelfret**, με έδρα στην Αμβέρσα,

εκπροσωπούμενες από τον M. Clough, solicitor, με αντίκλητο στο Λουξεμβούργο τον δικηγόρο A. May, 31, Grand-Rue,

παρεμβαίνουσες στη δίκη ενώπιον του Πρωτοδικείου,

Deutsche Africa-Linien GmbH & Co., με έδρα στο Αμβούργο (Γερμανία),

Nedlloyd Lijen BV, με έδρα στο Ρότερνταμ (Κάτω Χώρες),

προσφεύγουσες στη δίκη ενώπιον του Πρωτοδικείου,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους D. A. O. Edward (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, J. C. Moitinho de Almeida, L. Sevón, C. Gulmann και P. Jann, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Fennelly
γραμματέας: H. von Holstein, βοηθός γραμματέας,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 14ης Μαΐου 1998,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 29ης Οκτωβρίου 1998,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 10 Δεκεμβρίου 1996, οι Compagnie maritime belge SA (στο εξής: CMB) και Compagnie maritime belge transports SA (στο εξής: CMBT) στην υπόθεση C-395/96 P, καθώς και η Dafra-Lines A/S (στο εξής: Dafra) στην υπόθεση C-396/96 P, άσκησαν, δυνάμει του άρθρου 49 του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου, αναίρεση κατά της αποφάσεως του Πρωτοδικείου της 8ης Οκτωβρίου 1996 στις υποθέσεις T-24/93 έως T-26/93 και T-28/93, Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1996, σ. II-1201, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), με την οποία το Πρωτοδικείο απέρριψε την προσφυγή τους με την οποία ζητούσαν την ακύρωση της αποφάσεως 93/82/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 23ης Δεκεμβρίου 1992, περί διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/32.448 και IV/32.450: Cewal, Cowac, Ukwal), και του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/32.448 και IV/32.450: Cewal) (ΕΕ 1993, L 34, σ. 20, στο εξής: επίδικη απόφαση).
- 2 Η CMB είναι εταιρία χαρτοφυλακίου του ομίλου CMB, ο οποίος ασκεί τις δραστηριότητές του ιδίως στον τομέα του εφοπλισμού, της διαχειρίσεως και της εκμεταλλεύσεως των θαλάσσιων εμπορευματικών μεταφορών. Στις 7 Μαΐου 1991, συστάθηκε από 1ης Ιανουαρίου 1991 χωριστή νομική οντότητα που περιελάμβανε τις υπηρεσίες γραμμής και τις εναλλακτικές υπηρεσίες, η CMBT.
- 3 Η CMB είναι μέλος της Associated Central West Africa Lines (στο εξής: Cewal), η οποία είναι ναυτιλιακή διάσκηψη με γραμματεία στην Αμβέρσα. Η διάσκηψη αυτή περιλαμβάνει ναυτιλιακές εταιρίες οι οποίες εκτελούν τα τακτικά δρομολόγια της γραμμής μεταξύ των λιμένων του Ζαΐρ (το οποίο είναι πλέον η Δημοκρατία του Κογκό) και της Αγκόλα και εκείνων της Βόρειας Θάλασσας, με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο.

- 4 Η Dafra είναι μέλος της Cewal και επίσης, από 1ης Ιανουαρίου 1988, μέλος του ομίλου CMB.
- 5 Σύμφωνα με την επίδικη απόφαση:

· «Άρθρο 1

Οι ναυτιλιακές διασκέψεις Cewal, Cowac και Ukwal και οι επιχειρήσεις μέλη αυτών που απαριθμούνται στο παράρτημα I παρέβησαν τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, αναλαμβάνοντας δεσμεύσεις μη άσκησης ανταγωνισμού, σύμφωνα με τις οποίες απείχαν, ως ανεξάρτητες εφοπλιστικές επιχειρήσεις (“outsiders”), από την άσκηση δραστηριοτήτων στη ζώνη δραστηριοτήτων των δύο άλλων διασκέψεων, προκειμένου να καταναείμουν μεταξύ τους, σε γεωγραφική βάση, την αγορά στον τομέα των θαλάσσιων μεταφορών μεταξύ [Βόρειας] Ευρώπης και Δυτικής Αφρικής.

Άρθρο 2

Προκειμένου να επιτύχουν να εξοβελίσουν τον κυριότερο ανεξάρτητο ανταγωνιστή τους κατά τις εμπορευματικές μεταφορές, οι επιχειρήσεις μέλη της Cewal χρησιμοποίησαν καταχρηστικά την κοινή δεσπόζουσά τους θέση:

- συμμετέχοντας στην υλοποίηση της συμφωνίας συνεργασίας με την Ogefrem και αξιώνοντας επανειλημμένα, με ποικίλα διαβήματά τους, την αυστηρή της τήρηση,

- τροποποιώντας τους ναύλους, μέσω παρεκκλίσεων από τις ισχύουσες τιμές, προκειμένου να προσφέρουν ναύλους ίδιους ή κατώτερους από τους ναύλους του κυριότερου ανεξάρτητου ανταγωνισμού, για πλοία που αναχωρούν την ίδια ημερομηνία ή σε κοντινές ημερομηνίες [πρακτική αποκαλούμενη “fighting ships” [πολεμικά πλοία],

και

- καταρτίζοντας βάσεις [συμφωνίες] πίστης επιβαλλόμενες κατά 100 % (συμπεριλαμβανομένων των εμπορευμάτων τα οποία πωλούνται fob), οι οποίες υπερβαίνουν τα όρια του άρθρου 5, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 4056/86 με την ειδική χρήση των πινάκων [των καταλόγων μη πιστών φορτωτών] όπως περιγράφεται στην παρούσα απόφαση.

Άρθρο 3

Οι επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση οφείλουν να παύσουν την παράβαση που διαπιστώνεται στο άρθρο 1.

Οι επιχειρήσεις μέλη της Cewal οφείλουν επίσης να παύσουν τις παραβάσεις που διαπιστώνονται στο άρθρο 2.

Άρθρο 4

Οι επιχειρήσεις στις οποίες απευθύνεται η παρούσα απόφαση οφείλουν να αποσχουν μελλοντικά από τη σύναψη συμφωνίας ή από την εφαρμογή εναρμονισμένης πρακτικής που ενδέχεται να έχουν ταυτόσημο ή παρόμοιο αντικείμενο ή αποτέλεσμα με τις συμφωνίες και πρακτικές που αναφέρονται στο άρθρο 1.

Άρθρο 5

Συστήνεται στις επιχειρήσεις μέλη της Cewal να προσαρμόσουν τους όρους των συμβάσεων πίστης σύμφωνα με το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 4056/86.

Άρθρο 6

Στις επιχειρήσεις μέλη της Cewal επιβάλλονται πρόστιμα λόγω των παραβάσεων που διαπιστώνονται στο άρθρο 2, εξαιρουμένων των ναυτιλιακών εταιριών: Compagnie maritime zairoise (CMZ), Angonave, Portline και Scandinavian West Africa Lines (SWAL).

Τα πρόστιμα αυτά είναι τα ακόλουθα:

— Compagnie maritime belge: 9,6 εκατομμύρια (εννέα εκατομμύρια εξακόσιες χιλιάδες) ECU,

- Dafra Line: 200 000 (διακόσιες χιλιάδες) ECU,

- Nedlloyd Lijnen BV: 100 000 (εκατό χιλιάδες) ECU,

- Deutsche Africa Linien-Woermann Linie: 200 000 (διακόσιες χιλιάδες) ECU.

Άρθρο 7

Τα πρόστιμα που επιβάλλονται στο άρθρο 6 καταβάλλονται εντός προθεσμίας τριών μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της παρούσας απόφασης, σε ECU, στο λογαριασμό της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αριθ. 310-0933000-43, στην τράπεζα Bruxelles-Lambert, agence europeenne, rond-point Robert Schuman 5, B-1040 Βρυξέλλες.

Το ποσό των προστίμων αυτών τοκίζεται αυτοδίκως [γεννά αυτοδικαίως τόκους] από τη στιγμή της παρέλευσης της προαναφερθείσας προθεσμίας, με το επιτόκιο που εφαρμόζεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας στις πράξεις που εκτελεί σε ECU την πρώτη εργάσιμη ημέρα του μήνα κατά τη διάρκεια του οποίου εκδόθηκε η παρούσα απόφαση, προσαυξημένο κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες, δηλαδή 13,25 %.

Άρθρο 8

Η παρούσα απόφαση απευθύνεται στις ναυτιλιακές διασκέψεις [Cewal, Cowac και Ukwal] και στις επιχειρήσεις μέλη αυτών που απαριθμούνται στο παράρτημα Ι.»

- 6 Με δικόγραφο που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 19 Μαρτίου 1993, η CMB και η CMBT άσκησαν προσφυγή, η οποία πρωτοκολλήθηκε υπό τον αριθμό T-24/93, με κύριο αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως.
- 7 Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 19 και 22 Μαρτίου 1993, η Dafra, η Deutsche Afrika-Linien GmbH & Co. και η Nedlloyd Lijnen BV άσκησαν εκάστη κύρια προσφυγή. Οι προσφυγές αυτές πρωτοκολλήθηκαν αντιστοίχως υπό τους αριθμούς T-25/93, T-26/93 και T-28/93 και έχουν ως κύριο αίτημα την ακύρωση της επίδικης αποφάσεως.
- 8 Προς στήριξη των ακυρωτικών τους αιτημάτων οι προσφεύγουσες επικαλέστηκαν τέσσερις λόγους:

— στην υπόθεση T-26/93, η προσφεύγουσα προέβαλε έναν λόγο αντλούμενο από διαδικαστικές πλημμέλειες:

— στις υποθέσεις T-24/93, T-25/93 και T-28/93, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν ότι οι επίδικες πρακτικές δεν επηρεάζουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο και, στις υπο-

θέσεις T-24/93 και T-25/93, ότι οι σχετικές αγορές δεν αποτελούν τμήμα της κοινής αγοράς·

— στις υποθέσεις T-24/93 έως T-26/93, οι προσφεύγουσες αμφισβήτησαν ότι οι επίδικες πρακτικές έχουν ως σκοπό ή ως αποτέλεσμα τη νόθευση του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ (νυν άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ)·

— σε κάθε υπόθεση, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν ότι οι επίδικες πρακτικές δεν συνιστούν κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως, κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (νυν άρθρου 82 ΕΚ).

9 Το Πρωτοδικείο, αν και μείωσε το ποσό των επιβληθέντων προστίμων, απέρριψε εντούτοις τις προσφυγές που είχαν ως αίτημα την ακύρωση της επίδικης απόφασεως.

10 Μόνον οι Dafra, CMB και CMBT άσκησαν αναίρεση κατά της αναρρισιβαλλομένης αποφάσεως.

11 Με την παρούσα αίτηση αναίρεσεως, οι Dafra, CMB και CMBT προβάλλουν τρεις λόγους κατά της αναρρισιβαλλομένης αποφάσεως:

— αμφισβητούν τη συλλογική δεσπόζουσα θέση που θεωρείται ότι κατέχουν τα μέλη της Cewal·

— αμφισβητούν καθένα από τα τρία συμπεράσματα του Πρωτοδικείου σχετικά με την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως, όσον αφορά αντιστοίχως τη συμφωνία με

τον Office zairois de gestion de fret maritime (Ζαϊρινό Οργανισμό Διαχείρισης Ναύλων, στο εξής: Ogefrem), τα «μαχητικά πλοία» και τις συμφωνίες πίστωσης·

— αντιτίθενται στα επιβληθέντα πρόστιμα.

Επί του λόγου που αντλείται από την ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως

Επιχειρήματα των αναιρεσειουσών

- 12 Με τον πρώτο λόγο, οι αναιρεσειούσες επικρίνουν το ότι το Πρωτοδικείο, αφού εξέτασε στις σκέψεις 59 έως 68 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως την ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς στην απόφασή της ότι η θέση των μελών της Cewal στη σχετική αγορά έπρεπε να εκτιμηθεί συλλογικά. Οι αναιρεσειούσες προβάλλουν συναφώς τρεις αιτιάσεις.
- 13 Με την πρώτη αιτίασή τους, οι αναιρεσειούσες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη βασίζοντας τη συλλογιστική του σε λόγους οι οποίοι δεν περιλαμβάνονταν στην επίδικη απόφαση.
- 14 Κατά την άποψή τους, η Επιτροπή θεώρησε, στην αιτιολογική σκέψη 61 της επίδικης αποφάσεως, ότι η διάσκεψη Cewal κατέχει δεσπόζουσα θέση και ότι «η εν λόγω δεσπόζουσα θέση κατέχεται από κοινού από τα μέλη της Cewal, εξαιτίας του γεγονότος ότι τα μέλη αυτά συνδέονται βάσει της συμφωνίας των διασκέψεων η οποία δημιουργεί εξαιρετικά στενούς οικονομικούς δεσμούς μεταξύ αυτών» (βλ. επίσης αιτιολογική σκέψη 49 της επίδικης αποφάσεως). Από τη σκέψη 67 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει όμως ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, πέραν των συμφωνιών που συνήφθησαν μεταξύ των ναυτιλιακών επιχειρήσεων και δημιούργησαν τη διάσκεψη Cewal, υπήρχαν μεταξύ των επιχειρήσεων αυτών δεσμοί

τέτοιοι ώστε αυτές να υιοθετήσουν ομοιόμορφη γραμμή δράσεως στην αγορά. Οι αναιρεσείουσες υπογραμμίζουν ότι το Πρωτοδικείο δεν καθόρισε τη φύση των δεσμών αυτών.

- 15 Κατά την άποψή τους, από την επίδικη απόφαση δεν προκύπτει πράγματι ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι, πέραν της συμφωνίας περί της διασκέψεως, υπήρχαν ορισμένοι οικονομικοί δεσμοί μεταξύ των μελών της Cewal και συνεπώς η θέση της τελευταίας στην αγορά έπρεπε να εκτιμηθεί συλλογικώς. Θα έπρεπε να υπήρχε σαφής αναφορά στους δεσμούς αυτούς στην επίδικη απόφαση και το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να υποκατασταθεί στη συλλογιστική της Επιτροπής, συνάγοντας από την επίδικη απόφαση ατομικά στοιχεία στηρίζοντα συλλογική εκτίμηση. Από αυτό προκύπτει ότι η επίδικη απόφαση δεν επιρρωννύει την αιτιολογία του Πρωτοδικείου επί του σημείου αυτού.
- 16 Με τη δεύτερη αιτίαση, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν ότι, για να καταλήξει στην ύπαρξη των αναγκαίων οικονομικών δεσμών ώστε να δικαιολογείται η εφαρμογή της έννοιας της συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, το Πρωτοδικείο προέβη στην πραγματικότητα σε «ανακύκλωση» εναρμονισμένων πρακτικών μεταξύ των μελών της Cewal κατά την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης. Οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι η θεώρηση αυτή έρχεται σε αντίθεση προς τη νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία τίθεται ως όρος, για να μπορεί να γίνει δεκτή η ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, ο οικείος όμιλος επιχειρήσεων να συνδέεται με δεσμούς διαφορετικής φύσεως από απλή εναρμονισμένη πρακτική ή συμφωνίες κατά την έννοια του άρθρου 85 της Συνθήκης.
- 17 Συναφώς, οι αναιρεσείουσες βασίζονται ιδίως στο σημείο 65 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα επί των υποθέσεων C-140/94 έως C-142/94, DIP κ.λπ. (απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1995, Συλλογή σ. I-3257), στην οποία αναγνώρισε ότι δεν αρκεί, για την απόδειξη της υπάρξεως τέτοιων στενών οικονομικών δεσμών, η επίκληση του γεγονότος ότι οι οικείες επιχειρήσεις συμμετέχουν σε κάτι που κατ' ουσίαν συνιστά εναρμονισμένη πρακτική εμπίπτουσα στο άρθρο 85 της Συνθήκης.

- 18 Κατά τις αναιρεσεύσεις, στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο στήριξε ακριβώς το συμπέρασμά του κατά το οποίο η θέση των μελών της Cewal στην αγορά έπρεπε να εκτιμηθεί συλλογικά, αφενός, στην ύπαρξη διαφόρων επιτροπών στις οποίες συμμετείχαν τα μέλη της Cewal και, αφετέρου, στο γεγονός ότι τα μέλη αυτά είχαν συμφωνήσει να εφαρμόζουν, μέσω διαφόρων συμφωνιών συναφθεισών στα πλαίσια επιτροπών, ορισμένη πρακτική που κρίθηκε καταχρηστική από την Επιτροπή.
- 19 Πάντως, το Πρωτοδικείο δεν προέβαλε κανένα στοιχείο ικανό να διευκρινίσει τον λόγο για τον οποίο η δημιουργία των επιτροπών αυτών έπρεπε να θεωρηθεί ως συνεπαγόμενη οικονομικούς δεσμούς όπως εκείνοι τους οποίους αφορούσε η απόφαση του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992 επί των υποθέσεων T-68/89, T-77/89 και T-78/89, SIV κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 1992, σ. II-1403, σκέψη 358), από την οποία προκύπτει ότι οι οικείες επιχειρήσεις πρέπει να συνδέονται με επαρκείς οικονομικούς δεσμούς.
- 20 Με την τρίτη αιτίασή τους, οι αναιρεσεύσεις υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη αποφασίζοντας ότι η εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ των ναυτιλιακών εταιριών μελών της Cewal μπορούσε να καταδικαστεί ως κατάχρηση συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως.
- 21 Οι αναιρεσεύσεις διατείνονται ότι εναρμονισμένη πρακτική μεταξύ επιχειρήσεων που θα μπορούσαν δυνητικά να θεωρηθούν ως συλλογικώς δεσπόζουσες δεν θα έπρεπε να «ανακυκλώνεται» σε κατάχρηση συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως, αλλά να κρίνεται βάσει των κανόνων που εφαρμόζονται στην εναρμονισμένη πρακτική. Προβάλλουν συναφώς ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης αφορά μόνο τη μονομερή συμπεριφορά επιχειρήσεων κατεχουσών δεσπόζουσα θέση ενώ το άρθρο 85 της Συνθήκης αφορά την υπό εξέταση συμπεριφορά. Επί του σημείου αυτού, αναφέρονται στις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1981, 172/80, Züchner (Συλλογή 1981, σ. 2021, σκέψη 10), και της 5ης Οκτωβρίου 1988, 247/86, Alsatel (Συλλογή 1988, σ. 5987, σκέψη 20).
- 22 Επιπλέον, κατά την άποψη των αναιρεσευστών, από την απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής (Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 215, σκέψη 39), προκύπτει ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης εφαρμόζεται μόνον επί

συμπεριφοράς επιχειρήσεων επί της οποίας υπήρξε μονομερής απόφαση και όχι επί εναρμονισμένης συμπεριφοράς μεταξύ ανεξαρτήτων επιχειρήσεων. Εξάλλου, το Δικαστήριο έκρινε, με την απόφαση της 11ης Απριλίου 1989, 66/86, Ahmed Saeed Flugreisen και Silver Line Reisebüro (Συλλογή 1989, σ. 803, σκέψεις 36 επ.), ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης εφαρμόζεται μόνον κατ' εξαίρεση επί συμφωνίας μεταξύ δύο επιχειρήσεων.

- 23 Το Πρωτοδικείο υπέπεσε συνελπώς, κατά την άποψη των αναιρεσειουσών, σε νομική πλάνη αποφασίζοντας ότι οι συμφωνίες αυτές και/ή η εναρμονισμένη αυτή πρακτική μπορούσαν να θεωρηθούν ως αντίθετες προς το άρθρο 86 της Συνθήκης αν και δεν ήταν η κατάληξη μονομερούς συμπεριφοράς των μελών της Cewal.
- 24 Οι αναιρεσείουσες προβάλλουν επίσης ότι το Πρωτοδικείο δεν εξέτασε τον λόγο τον οποίο προέβησαν συναφώς ή τουλάχιστον ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση εμπεριέχει αντιφατικές σκέψεις.
- 25 Πράγματι, κατά την άποψή τους, ο ορθός χαρακτηρισμός της υποτιθεμένης καταχρηστικής πρακτικής είναι αβέβαιος. Στη σκέψη 64 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο υπογραμμίζει, με κάπως αντιφατική διατύπωση, ότι «μέσω των στενών σχέσεων που διατηρούν οι ναυτιλιακές εταιρίες μεταξύ τους στα πλαίσια μιας ναυτιλιακής διασκέψεως, μπορούν μαζί, στη σχετική αγορά, να θέσουν από κοινού σε εφαρμογή πρακτικές που συνιστούν μονομερείς πράξεις. Τέτοιες πράξεις μπορούν να έχουν τον χαρακτήρα παραβάσεως του άρθρου 86 [της Συνθήκης]». Ομοίως, στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, το Πρωτοδικείο τονίζει ότι τα μέλη της Cewal «εκφράζουν τη βούλησή τους να ακολουθούν από κοινού την ίδια γραμμή δράσεως στην αγορά προκειμένου να αντιμετωπίσουν μονομερώς εξελίξεις, οι οποίες κρίνονται απειλητικές, του ανταγωνισμού στην αγορά στην οποία ασκούν τις δραστηριότητές τους».
- 26 Κατά τις αναιρεσείουσες, είτε η γραμμή δράσεως είναι εναρμονισμένη, είτε είναι μονομερής, αλλά δεν μπορεί να είναι συγχρόνως εναρμονισμένη και μονομερής.

- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, οι αναιρεσεϊούσες υποστηρίζουν ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί λόγω πλημμελούς αιτιολογίας.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

Όσον αφορά την αιτίαση κατά την οποία το Πρωτοδικείο βάσισε τη συλλογιστική του σε λόγους που δεν εμπεριέχονταν στην επίδικη απόφαση

- 28 Η πρώτη αιτίαση οφείλεται σε εσφαλμένη ερμηνεία των σκέψεων 64 έως 67 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως.
- 29 Το Πρωτοδικείο διαπίστωσε ότι το άρθρο 86 της Συνθήκης μπορούσε να εφαρμοσθεί στις μονομερείς ενέργειες μιας ναυτιλιακής διασκέψεως. Στη σκέψη 65, διαπίστωσε ότι, ενόψει των εμπεριεχομένων στην επίδικη απόφαση στοιχείων, οι προσαπτόμενες στα μέλη της Cewal πρακτικές εξέφραζαν τη βούλησή τους να υιοθετήσουν από κοινού την ίδια γραμμή δράσεως στην αγορά προκειμένου να αντιμετωπίσουν μονομερώς την κρινόμενη ως απειλητική εξέλιξη της καταστάσεως του ανταγωνισμού στην αγορά στην οποία ασκούν τις δραστηριότητές τους. Το Πρωτοδικείο έκρινε κατά συνέπεια, στη σκέψη 66, ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς ότι έπρεπε να εκτιμήσει συλλογικά τη θέση των μελών της Cewal στη σχετική αγορά.
- 30 Στη σκέψη 67, το Πρωτοδικείο απάντησε στο ελιχείρημα κατά το οποίο η Επιτροπή είχε προβεί σε «ανακύκλωση» των πραγματικών περιστατικών που συνιστούσαν παράβαση του άρθρου 85 της Συνθήκης. Η σκέψη αυτή δεν είχε απεναντίας ως αντικείμενο να αναφερθεί σε δεσμούς άλλους από εκείνους που είχαν ήδη διαπιστωθεί στη σκέψη 65.

31 Κατά συνέπεια, η πρώτη αυτή αιτίαση πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμη.

Όσον αφορά τις αιτιάσεις σχετικά με την υποτιθέμενη «ανακύκλωση» εναρμονισμένων πρακτικών, τη δυνατότητα εναρμονισμένες πρακτικές να συνιστούν κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως και τη συναφή αιτιολογία της ανααιρεσιβαλλομένης αποφάσεως

32 Η δεύτερη και τρίτη αιτίαση, που πρέπει να εξετασθούν από κοινού, αναφέρονται κατ' ουσίαν στο κατά πόσο μπορεί η Επιτροπή, για να διαπιστώσει κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως, να βασισθεί αποκλειστικά σε συνθήκες ή πραγματικές καταστάσεις που θα μπορούσαν να συνιστούν συμφωνία, απόφαση ή εναρμονισμένη πρακτική εμπίπτουσα στο άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης και συνεπώς θα ήταν αυτοδικαίως άκυρες, πλην εξαιρέσεως δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης.

33 Από το ίδιο το γράμμα των άρθρων 85, παράγραφος 1, στοιχεία α', β', δ' και ε', και 86, στοιχεία α' έως δ', της Συνθήκης προκύπτει ότι η ίδια πρακτική μπορεί να συνιστά παράβαση των δύο διατάξεων. Η σύγχρονη εφαρμογή των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης δεν μπορεί συνεπώς να αποκλεισθεί a priori. Πρέπει πάντως να γίνει διάκριση μεταξύ των στόχων που ακολουθούν αντιστοίχως οι δύο αυτές διατάξεις.

34 Το άρθρο 85 της Συνθήκης εφαρμόζεται επί συμφωνιών, αποφάσεων και εναρμονισμένων πρακτικών που μπορούν να επηρεάσουν αισθητά το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η θέση των οικείων επιχειρήσεων στην αγορά. Απεναντίας, το άρθρο 86 της Συνθήκης αφορά τη συμπεριφορά ενός ή περισσότερων επιχειρηματιών, η οποία συνίσταται στην καταχρηστική εκμετάλλευση μιας καταστάσεως οικονομικής ισχύος η οποία επιτρέπει στον οικείο επιχειρηματία να παρεμποδίζει τη διατήρηση πραγματικού ανταγωνισμού στη σχετική αγορά, παρέχοντάς του τη δυνατότητα να επιδεικνύει σε σημαντικό βαθμό ανεξάρτητη συμπεριφορά έναντι των ανταγωνιστών του, των πελατών του και, τελικά, των καταναλωτών (βλ. απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1983, 322/81, Michelin κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3461, σκέψη 30).

- 35 Κατά το άρθρο 86 της Συνθήκης, δεσπόζουσα θέση μπορούν να κατέχουν περισσότερες «επιχειρήσεις». Το Δικαστήριο έκρινε επανειλημμένα ότι ο όρος «επιχείρηση» που περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο της Συνθήκης που αναφέρεται στους κανόνες του ανταγωνισμού προϋποθέτει την οικονομική αυτονομία της οικείας οντότητας (βλ. ιδίως απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1971, 22/71, Béguelin, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 1001).
- 36 Κατά συνέπεια, ο όρος «περισσότερες επιχειρήσεις» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 86 της Συνθήκης συνεπάγεται ότι δεσπόζουσα θέση μπορούν να κατέχουν δύο ή περισσότερες οικονομικές οντότητες, νομικώς ανεξάρτητες η μία της άλλης, υπό την προϋπόθεση ότι, από οικονομική άποψη, εμφανίζονται και ενεργούν από κοινού σε μια ειδική αγορά, ως συλλογική οντότητα. Υπ' αυτή την έννοια πρέπει να εκληφθεί ο όρος «συλλογική δεσπόζουσα θέση», που θα χρησιμοποιείται στη συνέχεια της παρούσας αποφάσεως.
- 37 Η διαπίστωση όμως της υπάρξεως δεσπόζουσας θέσεως δεν εμπεριέχει καθεαυτή καμία μομφή έναντι της οικείας επιχειρήσεως αλλά σημαίνει μόνον ότι η επιχείρηση αυτή υπέχει, ανεξάρτητα από τους λόγους τέτοιας θέσεως, ιδιαίτερη ευθύνη να μη θίγει με τη συμπεριφορά της την ύπαρξη πραγματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού στην κοινή αγορά (βλ. προμνημονευθείσα απόφαση Michelin κατά Επιτροπής, σκέψη 57).
- 38 Η συναγωγή του ίδιου συμπεράσματος επιβάλλεται προκειμένου για επιχειρήσεις κατέχουσες συλλογική δεσπόζουσα θέση. Η διαπίστωση ότι δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις κατέχουν συλλογική δεσπόζουσα θέση πρέπει κατ' αρχήν να προκύπτει από την οικονομική αξιολόγηση της θέσεως των οικείων επιχειρήσεων στη σχετική αγορά, πριν από κάθε εξέταση του κατά πόσον οι επιχειρήσεις αυτές εκμεταλλεύθηκαν καταχρηστικά τη θέση τους στην αγορά.
- 39 Είναι συνεπώς αναγκαίο, για την ανάλυση βάσει του άρθρου 86 της Συνθήκης, να εξετάζεται αν οι οικείες επιχειρήσεις αποτελούν από κοινού συλλογική οντότητα έναντι των ανταγωνιστών τους, των εμπορικών εταιρών τους και των καταναλωτών σε δεδομένη αγορά. Μόνο σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως πρέπει να εξε-

τάζεται αν η συλλογική αυτή οντότητα κατέχει πράγματι δεσπόζουσα θέση και αν συμπεριφέρεται καταχρηστικά.

- 40 Επισημαίνεται ότι, στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, το Πρωτοδικείο φρόντισε να εξετάσει χωριστά τα τρία αυτά στοιχεία, ήτοι τη συλλογική θέση, τη δεσπόζουσα θέση και την κατάχρηση τέτοιας θέσεως.
- 41 Για να διαπιστωθεί η ύπαρξη συλλογικής οντότητας κατά την προηγουμένως διευκρινισθείσα έννοια, είναι αναγκαίο να εξετασθούν οι οικονομικοί δεσμοί ή οι οικονομικές διασυνδέσεις μεταξύ των οικείων επιχειρήσεων (βλ. ιδίως αποφάσεις της 27ης Απριλίου 1994, C-393/92, Almelo, Συλλογή 1994, σ. I-1477, σκέψη 43, και της 31ης Μαρτίου 1998, C-68/94 και C-30/95, Γαλλία κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-1375, σκέψη 221).
- 42 Πρέπει ιδίως να εξετασθεί συναφώς αν υπάρχουν οικονομικοί δεσμοί μεταξύ των οικείων επιχειρήσεων που τους επιτρέπουν να ενεργούν από κοινού ανεξάρτητα από τους ανταγωνιστές τους, από τους πελάτες τους και τους καταναλωτές (βλ. συναφώς προμνημονευθείσα απόφαση Michelin κατά Επιτροπής).
- 43 Πρέπει να τονισθεί ότι μόνο το γεγονός ότι δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις συνδέονται με συμφωνία, με απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων ή με εναρμονισμένη πρακτική, κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, δεν μπορεί καθεαυτό να αποτελέσει επαρκές έρεισμα για τέτοια διαπίστωση.
- 44 Απεναντίας, μια συμφωνία, μια απόφαση ή μια εναρμονισμένη πρακτική (που τυγχάνει ή όχι εξαιρέσεως κατά το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης) μπορεί αναμφισβήτητα, όταν τίθεται σε εφαρμογή, να έχει ως συνέπεια ότι οι οικείες επιχειρήσεις δεσμεύονται όσον αφορά τη συμπεριφορά τους σε ορισμένη αγορά κατά

τρόπον ώστε εμφανίζονται στην αγορά αυτή ως συλλογική οντότητα έναντι των ανταγωνιστών τους, των εμπορικών εταιρών τους και των καταναλωτών.

- 45 Η ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσεως μπορεί συνεπώς να προκύπτει από τη φύση και τους όρους μιας συμφωνίας, από τον τρόπο της εφαρμογής της και, επομένως, από τους δεσμούς ή τις διασυνδέσεις μεταξύ επιχειρήσεων που απορρέουν από τη συμφωνία αυτή. Πάντως, η ύπαρξη συμφωνίας ή άλλων νομικών δεσμών δεν είναι απαραίτητη για τη διαπίστωση ότι συντρέχει συλλογική δεσπόζουσα θέση, διαπίστωση που θα μπορούσε να προκύπτει από άλλες διασυνδέσεις και θα εξαρτώνταν από οικονομική εκτίμηση και, ιδίως, από εκτίμηση της διαρθρώσεως της οικείας αγοράς.
- 46 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΟΚ) 4056/86 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για τον καθορισμό του τρόπου εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης στις θαλάσσιες μεταφορές (ΕΕ L 378, σ. 4), ναυτιλιακή διάσκεψη αποτελεί μια «ομάδα δύο τουλάχιστον μεταφορέων-εφοπλιστών που εκτελεί διεθνείς τακτικές εμπορευματικές μεταφορές σε συγκεκριμένη γραμμή ή συγκεκριμένες γραμμές μέσα σε καθορισμένα γεωγραφικά όρια και έχει συνάψει οποιασδήποτε μορφής συμφωνία ή διακανονισμό, στα πλαίσια του οποίου τα μέλη της ομάδας προβαίνουν από κοινού στην εκμετάλλευση της γραμμής ή των γραμμών με κοινούς ή ίσους τους ναύλους και κάθε άλλη προϋπόθεση που έχει σχέση με την παροχή των τακτικών αυτών υπηρεσιών».
- 47 Από την όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού προκύπτει ότι τέτοιες διασκέψεις «διαδραματίζουν σταθεροποιητικό ρόλο χάρη στον οποίο εξασφαλίζονται υπηρεσίες που εμπνέουν εμπιστοσύνη στους φορτωτές· ότι συμβάλλουν γενικά στην εξασφάλιση προσφοράς τακτικών, επαρκών και αποτελεσματικών υπηρεσιών θαλασσιών μεταφορών, και μάλιστα λαμβάνοντας εύλογα υπόψη τα συμφέροντα των χρηστών· ότι τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι δυνατό να επιτευχθούν χωρίς τη συνεργασία την οποία αναπτύσσουν οι ναυτιλιακές εταιρίες που μετέχουν στις εν λόγω διασκέψεις στον τομέα των ναύλων και, κατά περίπτωση, της προσφοράς μεταφορικής ικανότητας ή της κατανομής των προς μεταφορά φορτίων και των εσόδων· ότι συχνότατα οι διασκέψεις υπόκεινται σε πραγματικό ανταγωνισμό τόσο εκ μέρους των τακτικών γραμμών εκτός διασκέψεων όσο και σε ορισμένες περιπτώσεις εκ μέρους των μεταφορών με ελεύθερα φορτηγά πλοία και άλλων τρόπων μεταφοράς· ότι επιπλέον η κινητικότητα των εμπορικών στόλων η οποία διέπει τη διάρθρωση της προσφοράς στον τομέα των γραμμών των θαλασσιών

μεταφορών ασκεί διαρκή ανταγωνιστική πίεση στις διασκέψεις, οι οποίες κατά κανόνα δεν έχουν δυνατότητα εξάλειψης του ανταγωνισμού σε σημαντικό μέρος των εν λόγω γραμμών θαλασσίων μεταφορών».

48 Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι εκ της φύσεώς της και ενόψει των στόχων της, μια ναυτιλιακή διάσκεψη, όπως ορίζεται από το Συμβούλιο η τυγχάνουσα της εξαιρέσεως κατά κατηγορίες που προβλέπεται από τον κανονισμό 4056/86, μπορεί να χαρακτηριστεί ως συλλογική οντότητα εμφανιζόμενη ως τοιαύτη στην αγορά έναντι τόσο των καταναλωτών όσο και των ανταγωνιστών. Υπό την προοπτική αυτή, είναι λογικό να προβλέψει το Συμβούλιο, με τον κανονισμό 4056/86, τις αναγκαίες διατάξεις για να αποφευχθεί η παραγωγή, εκ μέρους μιας ναυτιλιακής διασκέψεως, αποτελεσμάτων μη συμβατών με το άρθρο 86 της Συνθήκης (βλ. ιδίως άρθρο 8 του εν λόγω κανονισμού).

49 Αυτό δεν προδικάζει κατά κανένα τρόπο το ζήτημα αν, σε δεδομένη κατάσταση, μια ναυτιλιακή διάσκεψη κατέχει δεσπόζουσα θέση σε ορισμένη αγορά ή, a fortiori, εκμεταλλεύθηκε καταχρηστικά τη θέση αυτή. Πράγματι, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του άρθρου 8, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, μόνο με τη συμπεριφορά της μια διάσκεψη κατέχουσα δεσπόζουσα θέση μπορεί να παραγάγει αποτελέσματα μη συμβατά με το άρθρο 86 της Συνθήκης.

50 Υπό το φως των σκέψεων αυτών πρέπει να εξετασθεί το βάσιμο της δεύτερης και τρίτης αιτιάσεως.

51 Πρέπει να διαπιστωθεί ήδη ότι οι αναιρεσεύουσες δεν αμφισβήτησαν, με την αίτηση αναιρέσεως, ούτε τον καθορισμό της σχετικής αγοράς ούτε τα στοιχεία που κατατείνουν να αποδείξουν τη δεσπόζουσα θέση της διασκέψεως Cewal στην αγορά αυτή (αν υποθεθεί ότι αποδεικνύεται η ύπαρξη συλλογικής θέσεως).

- 52 Στην επίδικη απόφαση, τμήμα II, στοιχείο A, υπό τον τίτλο «Δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 86 στις ναυτιλιακές διασκέψεις», η Επιτροπή περιορίστηκε βέβαια να διαπιστώσει, στην αιτιολογική σκέψη 49, ότι το άρθρο 8 του κανονισμού 4056/86 προβλέπει τη δυνατότητα καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσεως εκ μέρους των ναυτιλιακών διασκέψεων, ότι το Πρωτοδικείο ανέφερε τις ναυτιλιακές διασκέψεις ως παράδειγμα συμφωνιών μεταξύ οικονομικά ανεξάρτητων οντοτήτων που επιτρέπουν οικονομικούς δεσμούς τέτοιους ώστε, λόγω των δεσμών αυτών, οι οντότητες αυτές να μπορούν να κατέχουν από κοινού δεσπόζουσα θέση έναντι των λοιπών επιχειρηματιών στην ίδια αγορά και ότι η συμφωνία μεταξύ των μελών της διασκέψεως Cewal συνιστά τέτοια συμφωνία. Κατά την αιτιολογική σκέψη 50 της εν λόγω αποφάσεως, το γεγονός ότι ορισμένες δραστηριότητες της διασκέψεως Cewal έχουν επιτραπεί μέσω εξαιρέσεως κατά κατηγορίες δεν εμποδίζει τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης επί των δραστηριοτήτων της διασκέψεως.
- 53 Αληθεύει ότι το Πρωτοδικείο αναφέρθηκε, στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, σε αριθμό στοιχείων τα οποία, αν και περιλαμβάνονται στην επίδικη απόφαση, δεν μνημονεύθηκαν εντούτοις ρητώς στις αιτιολογικές σκέψεις 49 και 50 της εν λόγω αποφάσεως.
- 54 Από αυτά δεν προκύπτει πάντως ότι το Πρωτοδικείο πρέπει να θεωρηθεί ότι έκρινε ότι, ελλείψει των συγκεκριμένων στοιχείων που επικαλέστηκε στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή δεν θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι η διάσκεψη Cewal αποτελούσε συλλογική οντότητα ικανή να κατέχει δεσπόζουσα θέση στη σχετική αγορά. Αντιθέτως, η περιλαμβανόμενη στη σκέψη 65 της εν λόγω αποφάσεως αιτιολογία κατατείνει να αποδείξει, σε απάντηση επί των επιχειρημάτων των αναιρεσειουσών, ότι η εφαρμογή της συμφωνίας Cewal είχε ως συνέπεια να εμφανίζονται στην αγορά τα μέλη της διασκέψεως ως συλλογική οντότητα.
- 55 Επισημαίνεται επιπλέον ότι οι αναιρεσειούσες ούτε αμφισβήτησαν την ακρίβεια των στοιχείων που προέβαλε το Πρωτοδικείο στη σκέψη 65 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και τα οποία περιλαμβάνονταν ήδη στην επίδικη απόφαση ούτε ισχυρίστηκαν ότι δεν τους δόθηκε η δυνατότητα να διατυπώσουν συναφώς την άποψή τους κατά τη διοικητική διαδικασία.

- 56 Το βάσιμο νομικής εκτίμησης της Επιτροπής, όπως η περιλαμβανόμενη στις αιτιολογικές σκέψεις 49 και 50 της επίδικης απόφασης, πρέπει να αξιολογείται υπό το φως όχι μόνο των πραγματικών περιστατικών και συνθηκών που μνημονεύονται ρητώς στο μέρος της απόφασης που είναι αφιερωμένο στην εκτίμηση αυτή, αλλά επίσης κάθε άλλου αναμφισβήτητου στοιχείου που περιλαμβάνεται στην ίδια απόφαση.
- 57 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το Πρωτοδικείο σε ουδεμία νομική πλάνη υπέπεσε διαπιστώνοντας ότι, εν προκειμένω, η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς ότι η συμφωνία Cewal, όπως είχε τεθεί σε εφαρμογή, επέτρεπε να εκτιμηθεί συλλογικά η συμπεριφορά των μελών της διασκέψεως που είχε συσταθεί κατά τον τρόπο αυτό.
- 58 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν είναι αναγκαίο να αποφανθεί το Δικαστήριο επί του κατά πόσο η συμπεριφορά των μελών ναυτιλιακής διασκέψεως πρέπει πάντοτε να εκτιμάται συλλογικά ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης.
- 59 Πρέπει επομένως να απορριφθούν η δεύτερη και τρίτη αιτίαση και, συνεπώς, ο πρώτος λόγος.

Επί του λόγου που αντλείται από την υποτιθέμενη κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως της Cewal

- 60 Με τον δεύτερο λόγο τους, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι καμία από τις τρεις υποτιθέμενες παραβάσεις οι οποίες τους προσάπτονται, τόσο από την Επιτροπή όσο και από το Πρωτοδικείο, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως παράβαση.

Όσον αφορά την παράβαση σχετικά με τη συμφωνία συνεργασίας (στο εξής: συμφωνία Ogefrem)

Επιχειρήματα των αναιρεσειουσών

- 61 Οι αναιρεσείουσες προσάπτουν κατ' αρχάς στο Πρωτοδικείο την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος επί δικαίας δίκης, κατόπιν την ύπαρξη αντιφάσεως στην αιτιολογία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και, τέλος, το ότι το Πρωτοδικείο δεν μνημόνευσε ορισμένα από τα επιχειρηματά τους.
- 62 Όσον αφορά την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας και του δικαιώματος επί δικαίας δίκης, οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι το Πρωτοδικείο προσέβαλε τα δικαιώματά τους υποκαθιστώντας στην αιτίαση σχετικά με τον Ogefrem που περιλαμβάνεται στην επίδικη απόφαση μια νέα αιτίαση.
- 63 Κατά τις αναιρεσείουσες, στις αιτιολογικές σκέψεις 63 έως 72 και 115 της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή τους προσήψε, πρώτον, ότι δεν κατήγγειλαν τα άρθρα 1 έως 6 της συμφωνίας Ogefrem και, δεύτερον, ότι υπέμνησαν στον Ogefrem ότι η αποκλειστικότητα που τους είχε παραχωρηθεί έπρεπε να τηρηθεί. Υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υποκατέστηκε στη διπλή αυτή αιτίαση με μια νέα αιτίαση, αντλούμενη εκ του ότι οι αναιρεσείουσες δεν προέβησαν υποτίθεται σε εύλογη χρήση του δικαιώματος αρνησικυρίας.
- 64 Κατά τις αναιρεσείουσες, υπάρχει θεμελιώδης διαφοράς μεταξύ της αιτήσεως προς δημόσια αρχή να ενεργήσει και της ρητής αντιτάξεως «veto» έναντι πράξεως της αρχής αυτής, διότι η ύπαρξη δικαιώματος αρνησικυρίας αφορά κατάσταση στην οποία το πρόσωπο που διαθέτει τέτοιο δικαίωμα έχει εξουσία ακινητοποιήσεως. Οι αναιρεσείουσες ισχυρίζονται ότι δεν είχαν ποτέ τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους επί της νέας αυτής αιτιάσεως. Επιπλέον, η αιτίαση αυτή δεν επιρρωννύεται από κανένα πραγματικό στοιχείο.

- 65 Οι αναιρεσεϊουσες διατείνονται ότι η νέα αυτή αιτίαση επέτρεψε στο Πρωτοδικείο να αγνοήσει τον διπλό χαρακτήρα της αιτιάσεως που προέβαλε η Επιτροπή έναντι των μελών της Cewal.
- 66 Όσον αφορά την πρώτη αιτίαση κατά την οποία η Cewal δεν κατήγγειλε τα άρθρα 1 έως 6 της συμφωνίας Ogefrem, οι αναιρεσεϊουσες διαπιστώνουν ότι το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η παράβαση περατώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1989. Υπογραμμίζουν ότι, δεδομένου ότι η συμφωνία ουδέποτε καταγγέλθηκε, μπορεί να συναχθεί εξ αυτού ότι το Πρωτοδικείο, αντίθετα με την Επιτροπή, έκρινε ότι η συμφωνία, καθεαυτή, δεν συνιστούσε καταχρηστική πρακτική ή, τουλάχιστον, δεν εξέτασε αν αυτό το μέρος της αιτιάσεως συνιστούσε καταχρηστική πρακτική. Εν πάση περιπτώσει, οι αναιρεσεϊουσες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο όφειλε να ακυρώσει το πρόστιμο όσον αφορά αυτή την καταχρηστική πρακτική.
- 67 Αν απεναντίας το Πρωτοδικείο είχε κρίνει ότι οι διατάξεις περί αποκλειστικότητας συνιστούσαν καθεαυτές καταχρηστική πρακτική, οι αναιρεσεϊουσες θεωρούν ότι όφειλε να απαντήσει στους ισχυρισμούς που είχαν προβάλει, κατά τους οποίους η αποκλειστικότητα τούς είχε παραχωρηθεί από τη Δημοκρατία του Ζαΐρ και συνιστούσε συνεπώς πράξη δημόσιας εξουσίας.
- 68 Όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση σχετικά με τα αιτήματα που προέρχονταν από τα μέλη της Cewal και αποσκοπούσαν στην αυστηρή τήρηση της συμφωνίας Ogefrem, οι αναιρεσεϊουσες υποστηρίζουν ότι η διαφορά μεταξύ της αιτήσεως προς δημόσια αρχή να ενεργήσει και της ρητής αντιπάξεως veto έναντι πράξεως της αρχής αυτής επέτρεψε στο Πρωτοδικείο να μην κάνει δεκτά τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών επί της αιτιάσεως αυτής.
- 69 Επικουρικώς, οι αναιρεσεϊουσες προβάλλουν ότι, έστω και αν το Πρωτοδικείο δεν μετέβαλε την αιτίαση της Επιτροπής, όφειλε να απαντήσει στους ισχυρισμούς τους κατά τους οποίους η απλή ενθάρρυνση κυβερνητικής ενέργειας δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως καταχρηστική πρακτική.

- 70 Με το δεύτερο επιχείρημά τους, οι αναιρεσεύουσες υποστηρίζουν ότι, εφόσον το Πρωτοδικείο έκρινε ότι τα μέλη της Cewal δεν κατηγορούνταν ότι δεν κατήγγειλαν τη συμφωνία Ogefrem ούτε ότι παρότρυναν μια κυβέρνηση προς ενέργεια, δεν μπορούσε, χωρίς να περιπέσει σε αντιφάσεις, να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή ορθά θεώρησε ότι τα μέλη της Cewal, μετέχοντας ενεργώς στην εφαρμογή της συμφωνίας και ζητώντας επανειλημμένα την αυστηρή τήρηση της συμφωνίας αυτής, παρέβησαν το άρθρο 86 της Συνθήκης.
- 71 Με το τρίτο επιχείρημά τους, οι αναιρεσεύουσες υποστηρίζουν ότι το γεγονός ότι δεν έπαυσαν να ασκούν τα αποκλειστικά δικαιώματά τους δεν μπορεί να συνιστά κατάχρηση βάσει του άρθρου 86 της Συνθήκης.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 72 Πρέπει κατ' αρχάς να εξετασθεί αν το Πρωτοδικείο υποκατέστησε στην αναφερόμενη στον Ogefrem αιτίαση που περιλαμβάνεται στην επίδικη απόφαση μια νέα αιτίαση αντλούμενη από το ότι οι αναιρεσεύουσες δεν έκαναν υποτίθεται εύλογη χρήση του δικαιώματος αρνησικυρίας.
- 73 Από το άρθρο 2 της επίδικης απόφασης προκύπτει ότι η Επιτροπή έκρινε ότι οι επιχειρήσεις μέλη της ναυτιλιακής διασκέψεως Cewal καταχράστηκαν την κοινή δεσπόζουσα θέση τους μετέχοντας στην εφαρμογή της συμφωνίας Ogefrem και ζητώντας επανειλημμένα με διάφορα διαβήματα την αυστηρή τήρησή της.
- 74 Στη σκέψη 109 της αναιρεσιβαλλομένης απόφασης, το Πρωτοδικείο έκρινε ότι η Επιτροπή ορθώς θεώρησε ότι τα μέλη της Cewal, μετέχοντας ενεργά στην εφαρμογή της συμφωνίας Ogefrem και ζητώντας κατ' επανάληψη την αυστηρή τήρηση της

συμφωνίας αυτής, στο πλαίσιο σχεδίου με σκοπό τον εξοβελισμό της μοναδικής ανεξάρτητης εφοπλιστικής επιχειρήσεως της οποίας η πρόσβαση στην αγορά είχε επιτραπεί από τον Ogefrem, παρέβησαν το άρθρο 86 της Συνθήκης.

- 75 Αν και το Πρωτοδικείο αναφέρθηκε, στη σκέψη 108 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, στη χρήση του δικαιώματος αρνησικυρίας, η αναφορά αυτή δεν μπορεί να παραπέμπει παρά στην παρεχόμενη από τη συμφωνία Ogefrem στη Cewal δυνατότητα να αρνείται την έγκριση παρεκκλίσεων από το αποκλειστικό δικαίωμα που της έχει παραχωρηθεί. Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στην παράγραφο 58 των προτάσεών του, η αναφορά αυτή δεν έχει επίπτωση επί του χαρακτηρισμού της καταχρήσεως, η οποία συνίσταται, σύμφωνα με το Πρωτοδικείο και την Επιτροπή, στην εμμονή με την οποία η Cewal απαίτησε την αυστηρή τήρηση του αποκλειστικού δικαιώματός της.
- 76 Πράγματι, η αναφορά στο δικαίωμα αρνησικυρίας δεν αποσκοπεί στην περιγραφή μιας καταχρήσεως, αλλά μάλλον στο να απαντήσει στην επιχειρηματολογία που ανέπτυξαν οι αναιρεσειούσες κατά την οποία η συμπεριφορά τους είχε επιβληθεί από τις αρχές του Ζαΐρ.
- 77 Όσον αφορά τα λοιπά επιχειρήματα που προβλήθηκαν επί του σημείου αυτού, δεδομένου ότι ούτε η Επιτροπή ούτε το Πρωτοδικείο θεώρησε ότι η συμφωνία Ogefrem συνιστούσε παράβαση του άρθρου 86 της Συνθήκης, το Πρωτοδικείο μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η παράβαση περατώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1989, έστω και αν η συμφωνία καθεαυτή εξακολουθούσε να ισχύει.
- 78 Το Πρωτοδικείο δεν έκρινε επίσης ότι το παραχωρηθέν από τη συμφωνία Ogefrem αποκλειστικό δικαίωμα συνιστούσε καθεαυτό κατάχρηση. Δεν ήταν συνεπώς υποχρεωμένο να εξετάσει τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών κατά τα οποία η παραχώρηση τέτοιου αποκλειστικού δικαιώματος συνιστούσε πράξη δημόσιας εξουσίας.

- 79 Πρέπει επομένως να εξεταστεί αν το Πρωτοδικείο όφειλε να λάβει υπόψη τα επιχειρήματα των αναιρεσειουσών κατά τα οποία η απλή παρότρυνση προς κυβερνητική ενέργεια δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως καταχρηστική πρακτική.
- 80 Από τις σκέψεις 104 και 105 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι το άρθρο 1, πρώτη παράγραφος, της συμφωνίας Ogefrem προέβλεπε αποκλειστικότητα υπέρ των μελών της Cewal, για το σύνολο των μεταφερομένων εμπορευμάτων στο πλαίσιο του πεδίου δραστηριοτήτων της διασκέψεως. Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου αυτού προέβλεπε ρητώς τη δυνατότητα παρεκκλίσεων με συμφωνία των δύο μερών. Ο Ogefrem χορήγησε μονομερώς την έγκρισή του σε ανεξάρτητη εφοπλιστική επιχείρηση, το μερίδιο της οποίας ανερχόταν κατ' αρχήν στο 2 % του συνόλου των ζαϊρινών μεταφορών, αλλά στη συνέχεια αυξήθηκε. Τότε τα μέλη της Cewal προέβησαν σε διαβήματα προς τον Ogefrem με σκοπό να επιτύχουν τον εξοβελισμό των επιχειρήσεων Grimaldi και Cobelfret (στο εξής: G & C) από την αγορά. Υπέμνησαν ιδίως στον Ogefrem τις υποχρεώσεις του και ζήτησαν την αυστηρή τήρησή τους.
- 81 Συναφώς, πρέπει αφενός να εξετασθεί αν το γεγονός ότι οι αναιρεσειούσες, στο πλαίσιο συμφωνίας συναφθείσας με τις ζαϊρινές αρχές, ενέμειναν στην τήρηση των όρων της συμφωνίας αυτής μπορεί να εξομοιωθεί προς απλή παρότρυνση προς κυβερνητική ενέργεια. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, πρέπει αφετέρου να εξακριβωθεί αν τέτοια παρότρυνση μπορεί να συνιστά καθεαυτή καταχρηστική συμπεριφορά.
- 82 Υπάρχει αναμφισβήτητα διαφορά μεταξύ ενός αιτήματος προβαλλόμενου έναντι δημόσιας αρχής να τηρήσει συγκεκριμένη συμβατική υποχρέωση και μιας απλής παροτρύνσεως ή «ενθαρρύνσεως» της εν λόγω αρχής να προβεί σε ενέργειες. Πράγματι, στην τελευταία περίπτωση, πρόκειται για απλή προσπάθεια επηρεασμού των ενεργειών της οικείας αρχής που ασκούνται εντός του περιθωρίου εκτιμήσεως το οποίο της έχει απονεμηθεί. Απεναντίας, το αίτημα τηρήσεως συγκεκριμένης συμβατικής υποχρεώσεως έχει ως αντικείμενο την επίκληση δικαιωμάτων που η οικεία αρχή οφείλει εξ ορισμού να σέβεται.

- 83 Από αυτό προκύπτει ότι το γεγονός ότι οι αναιρεσείουσες επέμειναν να τηρηθούν οι όροι της συμφωνίας Ogeftrem δεν μπορεί να εξομοιωθεί με απλή προτροπή των ζαϊρινών αρχών προς κυβερνητική ενέργεια. Δεν είναι συνεπώς αναγκαίο να εξετασθεί αν και υπό ποιες συνθήκες μια απλή προτροπή μιας κυβερνήσεως προς ενέργεια μπορεί να συνιστά καταχρηστική συμπεριφορά κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης.
- 84 Όπως εκτέθηκε, το Πρωτοδικείο και η Επιτροπή έκριναν ότι η κατάχρηση συνίστατο στο ότι η Cewal ζήτησε επιμόνως από τις ζαϊρινές αρχές τον απόλυτο σεβασμό του αποκλειστικού δικαιώματός της.
- 85 Συναφώς υπενθυμίζεται ότι η ύπαρξη δεσπόζουσας θέσεως σημαίνει ότι η κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση ή οι κατέχουσες δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από τους λόγους που οδήγησαν σε τέτοια θέση, υπέχουν ιδιαίτερη ευθύνη να μη θίγουν με τη συμπεριφορά τους την ύπαρξη πραγματικού και ανόθευτου ανταγωνισμού στην κοινή αγορά (προμνημονευθείσα απόφαση Michelin κατά Επιτροπής, σκέψη 57).
- 86 Εν προκειμένω όμως είναι βέβαιο ότι η Cewal προσπάθησε να προβάλει ένα συμβατικώς παραχωρηθέν αποκλειστικό δικαίωμα, προβλεπόμενο στη συμφωνία Ogeftrem, για να εξοβελίσει από την αγορά τη μόνη ανταγωνίστρια επιχείρηση. Τέτοια συμπεριφορά ουδόλως απαιτούνταν από τη συμφωνία αυτή, δεδομένου ότι, δυνάμει του άρθρου της 1, δεύτερη παράγραφος, προβλέπεται ρητώς η δυνατότητα παραχωρήσεως παρεκκλίσεων και επομένως μπορούσαν να τηρηθούν οι απαιτήσεις του άρθρου 86 της Συνθήκης.
- 87 Κατά συνέπεια, το δεύτερο επιχείρημα είναι απορριπτό, το δε τρίτο, κατά το οποίο προσήφθη στις αναιρεσείουσες ότι δεν απέσχαν από την άσκηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων τους, είναι παντελώς αλυσιστελές.

- 88 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι το πρώτο, δεύτερο και τρίτο επιχείρημα που προέβαλαν οι αναιρεσείουσες προς στήριξη του λόγου τους σχετικά με τη συμφωνία Ogeftem πρέπει να απορριφθούν.

Όσον αφορά την κατάχρηση που συνίσταται στην πρακτική την αποκαλούμενη των «μαχητικών πλοίων» (fighting ships)

Επιχειρήματα των αναιρεσειουσών

- 89 Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν, πρώτον, ότι το Πρωτοδικείο δεν απάντησε στον λόγο τους κατά τον οποίο ο εκ μέρους της Επιτροπής ορισμός της προσαπτόμενης σε αυτές καταχρηστικής πρακτικής τροποποιήθηκε εν σχέσει προς την ανακοίνωση των αιτιάσεων και επομένως η επίδικη απόφαση έπρεπε να ακυρωθεί λόγω προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας.
- 90 Οι αναιρεσείουσες διατείνονται ότι, βάσει της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και της επίδικης αποφάσεως, υπέθεσαν ότι η προσαπτόμενη σε αυτές καταχρηστική πρακτική συνίστατο στην αντιπαράθεση ενός πλοίου στο πλοίο της μη μετέχουσας στη διάσκεψη ναυτιλιακής εταιρίας (πλοίο outsider), στη σύγχρονη προσφορά χαμηλότερων ναύλων από εκείνους που εφάρμοζε το πλοίο outsider και στην κατανομή των ζημιών που υφίσταντο τα μαχητικά πλοία μεταξύ των μελών της διασκέψεως. Οι αναιρεσείουσες υπέθεσαν επιπλέον ότι η ύπαρξη ζημιών συνεπήγετο την εφαρμογή εξαιρετικά επιθετικών τιμών σε αντίθεση προς τη συνήθη πρακτική που συνίσταται στην ευθυγράμμιση προς τις τιμές ανταγωνιστικής επιχειρήσεως ενόψει της ασκήσεως θεμιτού ανταγωνισμού.
- 91 Στο κατατεθέν ενώπιον του Πρωτοδικείου υπόμνημα αντικρούσεως, η Επιτροπή ανέφερε ότι το γεγονός ότι ο απόπλους πλοίου προγραμματίζεται εσκεμμένα ώστε να συμπίπτει με τον απόπλου πλοίου της ανταγωνίστριας επιχειρήσεως δεν είναι ουσιώδες. Ανέφερε επίσης ότι το γεγονός ότι οι εφαρμοζόμενοι ναύλοι είναι κατώτεροι από εκείνους της ανταγωνίστριας εταιρίας δεν αποτελεί επίσης ουσιώδες χαρακτηριστικό της πρακτικής της αποκαλούμενης των «μαχητικών πλοίων». Επι-

πλέον, η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι δεν είναι απαραίτητο, στην περίπτωση ναυτιλιακής διασκέψεως κατέχουσας δεσπόζουσα θέση, οι εφαρμοζόμενοι ναύλοι να συνεπάγονται ζημίες χρήσεως για τις εταιρίες μέλη της διασκέψεως.

- 92 Τέλος, η Επιτροπή αμφισβήτησε τον λυσιτελή χαρακτήρα της έννοιας των εξαιρετικά επιθετικών τιμών.
- 93 Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι μόνο κατά το στάδιο αυτό της διαδικασίας συνειδητοποίησαν ότι η Επιτροπή είχε μεταβάλει τον ορισμό που έδινε στην προσαπτόμενη σε αυτές καταχρηστική πρακτική. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, στο υπόμνημα απαντήσεως, υπογράμμισαν ότι αν θεωρούνταν ότι η επίδικη απόφαση βασίστηκε στον νέο αυτό ορισμό, τα μέλη της Cewal θα καταδικάζονταν για πρακτική που δεν τους είχε προσαφθεί με την ανακοίνωση των αιτιάσεων. Επομένως, η απόφαση αυτή έπρεπε να ακυρωθεί λόγω προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας και παραβάσεως του άρθρου 190 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 253 ΕΚ).
- 94 Κατά τις αναιρεσείουσες, το Πρωτοδικείο, αφού εξέτασε ορισμένα χωρία της επίδικης αποφάσεως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι βασιζόταν στον ίδιο ορισμό με εκείνον που προέβλεπε η Επιτροπή στο υπόμνημα αντικρούσεως. Πάντως, δεν εξέτασε τον λόγο κατά τον οποίο η απόφαση αυτή έπρεπε, στην περίπτωση αυτή, να ακυρωθεί λόγω προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας των αναιρεσείουσών. Οι τελευταίες υποστηρίζουν συνεπώς ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί.
- 95 Δεύτερον, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση πρέπει να ακυρωθεί λόγω εσφαλμένης ερμηνείας της επίδικης αποφάσεως. Κατά την άποψή τους, το Πρωτοδικείο κατέληξε εσφαλμένα στο συμπέρασμα ότι η εν λόγω απόφαση βασιζόταν σε νέο ορισμό της υποτιθέμενης καταχρηστικής πρακτικής. Οι αναιρεσείουσες αναφέρουν συναφώς ότι η ίδια η Επιτροπή, στην *εικοστή δεύτερη έκθεση επί της πολιτικής του ανταγωνισμού του 1992*, προέβη σε διαφορετική ερμηνεία της επίδικης αποφάσεως, υπογραμμίζοντας ότι η πρακτική η αποκαλούμενη των «μαχητικών πλοίων», για την οποία καταδικάστηκαν τα μέλη της Cewal, περιλάμβανε τα τρία στοιχεία που απαιτούνταν στην ανακοίνωση των αιτιάσεων. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι, προβαίνοντας σε εσφαλμένη ερμηνεία της εν λόγω αποφάσεως, το ίδιο το Πρωτοδικείο μετέβαλε τη φύση της προσαπτόμενης σε

αυτές αιτιάσεως, προσβάλλοντας τα δικαιώματα άμυνας και το δικαίωμα επί δικαίας δίκης.

- 96 Τρίτον, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η εκ νέου ορισθείσα καταχρηστική πρακτική δεν μπορεί να χαρακτηριστεί έτσι. Συναφώς προβάλλουν ότι δεν αμφισβητείται ότι οι κατέχουσες δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεις έχουν το δικαίωμα να αντιδρούν στον ανταγωνισμό που προέρχεται από ανταγωνίστριες επιχειρήσεις. Διατείνονται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη αρνούμενο να αναγνωρίσει ότι μια κατέχουσα δεσπόζουσα θέση επιχείρηση μπορεί, αντιδρώντας στον ανταγωνισμό επί των τιμών που ασκεί μια νέα επιχείρηση η οποία επιθυμεί να εισέλθει στην αγορά, να καταρτίσει σχέδιο με σκοπό τον εξοβελισμό της επιχειρήσεως αυτής εφαρμόζοντας επιλεκτικές μειώσεις τιμών, εφόσον οι τιμές τις οποίες προσφέρει δεν είναι καταχρηστικές κατά την προσδιορισθείσα από το Δικαστήριο έννοια με την απόφαση της 3ης Ιουλίου 1991, C-62/86, AKZO κατά Επιτροπής (Συλλογή 1991, σ. I-3359).
- 97 Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν επιπλέον ότι τόσο η Επιτροπή όσο και το Πρωτοδικείο παρέλειψαν να αποδείξουν ότι πληρούνταν εν προκειμένω οι απαιτούμενες προϋποθέσεις για να συντρέχει πρακτική εξαιρετικά επιθετικών τιμών. Κατά την άποψή τους το Δικαστήριο, με την προμνημονευθείσα απόφαση AKZO κατά Επιτροπής, καθόρισε αυστηρά κριτήρια βάσει των οποίων οι τιμές οι αποκαλούμενες «εξαιρετικά επιθετικές» μπορούν να θεωρηθούν ως κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως δυνάμει του άρθρου 86 της Συνθήκης. Τα κριτήρια αυτά απαιτούν τον καθορισμό τιμών κάτω του κόστους. Εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι εφαρμοζόμενες από τα μέλη της Cewal τιμές δεν ήταν κατώτερες του κόστους, οι επιχειρήσεις αυτές δεν μπορούσαν να κατηγορηθούν για την εφαρμογή εξαιρετικά επιθετικών τιμών. Το γεγονός και μόνον ότι αυτός ο ανταγωνισμός μέσω των τιμών ασκήθηκε με σκοπό τον εξοβελισμό μιας ανταγωνίστριας επιχειρήσεως από την αγορά δεν μπορεί να καταστήσει παράνομο έναν θεμιτό ανταγωνισμό.
- 98 Σε περίπτωση απορρίψεως των αιτιάσεων αυτών, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι, εν πάση περιπτώσει, ο ορισμός της καταχρηστικής πρακτικής είναι νέος και επομένως ουδέν πρόστιμο θα μπορούσε να τους επιβληθεί.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 99 Όσον αφορά την πρώτη αιτίαση κατά την οποία το Πρωτοδικείο δεν απάντησε στον λόγο που προβλήθηκε στο στάδιο του υπομνήματος απαντήσεως, από το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου προκύπτει ότι κατά τη διάρκεια της δίκης απαγορεύεται η προβολή νέων ισχυρισμών, εκτός αν στηρίζονται σε νομικά και πραγματικά στοιχεία που ανέκλυψαν κατά τη διαδικασία.
- 100 Ο προβληθείς από τις αναιρεσείουσες λόγος ήταν παραδεκτός ενώπιον του Πρωτοδικείου μόνον αν η υποτιθέμενη διαφορά μεταξύ της ανακοινώσεως των αιτιάσεων και της επίδικης αποφάσεως είχε διαπιστωθεί κατά τη διαδικασία ενώπιον του δικαιοδοτικού αυτού οργάνου.
- 101 Συναφώς, από την παράγραφο 23 της ανακοινώσεως των αιτιάσεων προκύπτει ότι στις αναιρεσείουσες προσήπτετο ότι είχαν καθορίσει από κοινού μαχητικές τιμές οι οποίες παρεξέκλιναν από τους ναύλους που εφάρμοξε κατά κανόνα η Cewal και οι οποίες καθορίζονταν όχι βάσει «οικονομικών κριτηρίων (δηλαδή σε συνάρτηση με τα έξοδα) αλλά αποκλειστικά κατά τρόπον ώστε να είναι κατώτερες από τις τιμές των επιχειρήσεων G & C, οι δε ζημίες που προέκυπταν από αυτό το σύστημα καθορισμού των τιμών κατανέμονταν μεταξύ των μελών της Cewal». Στη σελίδα 20 της ανακοινώσεως αυτής, η Επιτροπή προσέθεσε ότι «τέτοια συμπεριφορά (καθορισμός εξαιρετικά επιθετικών τιμών) με σκοπό τον εξοβελισμό ανταγωνίστριας επιχειρήσεως από την αγορά» συνιστά κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως κατά την έννοια του άρθρου 86 της Συνθήκης.
- 102 Με το άρθρο 2 της επίδικης αποφάσεως διαπιστώνεται ότι οι αναιρεσείουσες χρησιμοποίησαν καταχρηστικά την κοινή δεσπόζουσα θέση τους τροποποιώντας τους ναύλους κατά παρέκκλιση από τις ισχύουσες τιμές, προκειμένου να προσφέρουν ναύλους ίδιους ή κατώτερους από τους ναύλους της κυριότερης ανεξάρτητης ανταγωνίστριας επιχειρήσεως, για πλοία που αναχωρούν την ίδια ημερομηνία ή σε κοντινές ημερομηνίες. Στην αιτιολογική σκέψη 73 της επίδικης αποφάσεως, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι τη μείωση των εισοδημάτων που προέκυπτε από αυτό το σύστημα καθορισμού των τιμών σε σχέση προς τους ναύλους που εφάρμοξε η διάσχεψη επωμίζονταν όλα τα μέλη της διασκέψεως Cewal. Στην αιτιολογική σκέψη 74, η Επιτροπή διευκρίνισε επιπλέον ότι λόγω της συχνότητας του απόπλου των

πλοίων που ανήκαν σε μέλη της διασκέψεως Cewal, η διάσκεψη μπορούσε να προσδιορίσει μαχητικά πλοία χωρίς να μεταβάλλει τα προβλεπόμενα ωράρια.

- 103 Πρέπει να αναγνωρισθεί, εκ πρώτης όψεως, ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ του ορισμού της καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως που περιλαμβάνεται στην ανακοίνωση των αιτιάσεων και εκείνου που μνημονεύεται στην επίδικη απόφαση. Πράγματι, η ανακοίνωση των αιτιάσεων αναφέρεται σε τιμές κατώτερες από τις τιμές των επιχειρήσεων G & C και σε ζημίες, ενώ η επίδικη απόφαση αναφέρεται σε τιμές κατώτερες ή ίσες προς τις τιμές των επιχειρήσεων G & C καθώς και σε μείωση των εισοδημάτων.
- 104 Πάντως, η διαφορά αυτή προκύπτει από την απλή αντιπαραβολή της ίδιας της διατυπώσεως των δύο εγγράφων και θα έπρεπε να είναι προφανής κατά την κοινοποίηση της επίδικης αποφάσεως. Δεν είναι δυνατό να προβληθεί ο ισχυρισμός ότι πρόκειται για νομικό ή πραγματικό στοιχείο που ανέκλυψε κατά τη διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου.
- 105 Πρέπει συνελπώς να εξετασθεί αν το Πρωτοδικείο είχε την υποχρέωση να αποφανθεί επί του λόγου αυτού, του οποίου έγινε επίκληση για πρώτη φορά στο στάδιο του υπομνήματος απαντήσεως.
- 106 Συναφώς, είναι αληθές ότι το Πρωτοδικείο πρέπει, κατ' αρχήν, να απαντά στα επιχειρήματα που προβάλλονται στα πλαίσια μιας διαδικασίας και να αιτιολογεί μια απόφαση αναφερόμενη στο απαράδεκτο ενός αιτήματος ώστε το Δικαστήριο να μπορεί, στα πλαίσια αναιρέσεως, να ασκήσει τον δικαιοδοτικό έλεγχό του (βλ., κατά την έννοια αυτή, απόφαση της 14ης Μαΐου 1998, C-259/96 Ρ, Συμβούλιο κατά De Nil και Imprens, Συλλογή 1998, σ. I-2915, σκέψη 32).
- 107 Δεν είναι πάντως δυνατό να απαιτείται από το Πρωτοδικείο, κάθε φορά που ένας διάδικος προβάλλει, κατά τη διαδικασία, έναν νέο ισχυρισμό που δεν ανταποκρίνεται προφανώς στις απαιτήσεις του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, είτε να διευκρινίζει στην απόφασή του τους λόγους για τους οποίους ο ισχυρισμός αυτός είναι απαράδεκτος είτε να τον εξετάζει επί της ουσίας.

- 108 Εν πάση περιπτώσει, το γεγονός ότι το Πρωτοδικείο δεν αποφάνθηκε ρητώς επί του παραδεκτού του ισχυρισμού αυτού δεν έθιξε την κατάσταση των αναιρεσειουσών, δεδομένου ότι το απαράδεκτο του ισχυρισμού είναι προφανές.
- 109 Όσον αφορά τη δεύτερη αιτίαση των αναιρεσειουσών σχετικά με την ερμηνεία της επίδικης απόφασης στην οποία προέβη το Πρωτοδικείο, πρέπει να υπομνησθεί ότι, στο υπόμνημα αντικρούσεως, η Επιτροπή ανέφερε ότι δεν είναι αναγκαίο ένα μαχητικό πλοίο να είναι ένα πλοίο ειδικά ναυλωμένο, οι τιμές να είναι κατώτερες από τις τιμές της ανταγωνίστριας επιχειρήσεως ή η ενέργεια να έχει ως αποτέλεσμα πραγματικές ζημιές.
- 110 Όπως διαπίστωσε το Πρωτοδικείο, δεν υπάρχουν συναφώς διαφορές μεταξύ της επίδικης απόφασης και του υπομνήματος αντικρούσεως. Πράγματι, μακράν του να εισάγει νέο ορισμό της καταχρήσεως σχετικά με τα μαχητικά πλοία εν σχέσει προς την εν λόγω απόφαση, το υπόμνημα αντικρούσεως είναι σύμφωνο με αυτή και επομένως η υπό εξέταση αιτίαση είναι απορριπτέα ως αβάσιμη.
- 111 Η τρίτη αιτίαση των αναιρεσειουσών αφορά το κατά πόσο η υποτιθέμενη καταχρηστική συμπεριφορά, όπως ορίζεται στην επίδικη απόφαση και στο υπόμνημα αντικρούσεως, μπορεί να χαρακτηριστεί ως τοιαύτη.
- 112 Κατά πάγια νομολογία, η περιλαμβανόμενη στο άρθρο 86 της Συνθήκης απαρίθμηση των καταχρηστικών πρακτικών δεν εξαντλεί τους τρόπους καταχρηστικής εκμεταλλεύσεως δεσπόζουσας θέσεως που απαγορεύονται από τη Συνθήκη (απόφαση της 21ης Φεβρουαρίου 1973, 6/72, Euroemballage και Continental Can κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 445, σκέψη 26).
- 113 Είναι άλλωστε βέβαιο ότι, υπό ορισμένες συνθήκες, η εκ μέρους κατέχουσας δεσπόζουσα θέση επιχειρήσεως ενίσχυση της θέσεως αυτής σε σημείο τέτοιο ώστε ο

βαθμός κυριαρχίας που επιτυγχάνεται έτσι να εμποδίζει ουσιαδώς τον ανταγωνισμό μπορεί να συνιστά κατάχρηση (προμνημονευθείσα απόφαση Euroemballage και Continental Can κατά Επιτροπής, σκέψη 26).

- 114 Επιπλέον, το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής της ειδικής ευθύνης που βαρύνει μια επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση πρέπει να εκτιμάται ενόψει των ειδικών συνθηκών της κάθε περίπτωσης που αποδεικνύουν την εξασθένηση του ανταγωνισμού (απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 1996, C-333/94 P, Tetra Pak κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. I-5951, σκέψη 24).
- 115 Η αγορά των θαλάσσιων εμπορευματικών μεταφορών αποτελεί πολύ εξειδικευμένο τομέα. Λόγω του ειδικού χαρακτήρα της αγοράς αυτής, το Συμβούλιο εισήγαγε, με τον κανονισμό 4056/86, καθεστώς ανταγωνισμού διαφορετικό από εκείνο που ισχύει για άλλους οικονομικούς τομείς. Πράγματι, η χορηγηθείσα στις ναυτιλιακές διασκέψεις έγκριση, για απεριόριστο χρόνο, να συνεννοούνται επί του καθορισμού των τιμών για το θαλάσσιο τμήμα των εμπορευματικών μεταφορών έχει εξαιρετικό χαρακτήρα λαμβανομένων υπόψη των ισχυουσών κανονιστικών ρυθμίσεων καθώς και της πολιτικής του ανταγωνισμού.
- 116 Από την όγδοη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 4056/86 προκύπτει ότι η έγκριση καθορισμού των τιμών χορηγήθηκε στις ναυτιλιακές διασκέψεις λόγω του σταθεροποιητικού ρόλου τους και της συμβολής τους στην εξασφάλιση της προσφοράς τακτικών, επαρκών και αποτελεσματικών υπηρεσιών θαλάσσιων μεταφορών. Αυτό μπορεί να έχει ως συνέπεια, στην περίπτωση κατά την οποία μια μόνη ναυτιλιακή διάσκεψη κατέχει δεσπόζουσα θέση σε ειδική αγορά, να μην παρουσιάζει πλεονέκτημα για τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών να προστρέξει σε ανεξάρτητη ανταγωνίστρια επιχείρηση, εκτός αν η τελευταία μπορεί να προσφέρει τιμές πιο ενδιαφέρουσες από εκείνες της ναυτιλιακής διασκέψεως.
- 117 Κατά συνέπεια, όταν μια ναυτιλιακή διάσκεψη κατέχουσα δεσπόζουσα θέση προβαίνει σε επιλεκτική μείωση των τιμών για να τις ευθυγραμμίσει, κατά τρόπο συγκεκριμένο, προς τις τιμές ανταγωνίστριας επιχειρήσεως, αντλεί εξ αυτού διπλό πλεονέκτημα. Αφενός, εξαλείφει το κύριο, ή και το μόνο, μέσο ανταγωνισμού το

οποίο διαθέτει η ανταγωνίστρια επιχείρηση. Αφετέρου, μπορεί να συνεχίσει να ζητεί από τους χρήστες τιμές υψηλότερες για τις υπηρεσίες οι οποίες δεν απειλούνται από τον ανταγωνισμό αυτό.

- 118 Δεν είναι εν προκειμένω αναγκαίο να λάβει θέση το Δικαστήριο, κατά τρόπο γενικό, επί των συνθηκών υπό τις οποίες μια ναυτιλιακή διάσκεψη επιτρέπεται να καθορίσει, κατά περίπτωση, τιμές χαμηλότερες από εκείνες του τιμολογίου το οποίο ανήγγειλε, για να αντιμετωπίσει ανταγωνίστρια επιχείρηση προσφέρουσα πιο ενδιαφέρουσες τιμές, ούτε να εξετάσει την ακριβή έννοια της διατυπώσεως «με κοινούς ή ίσους τους ναύλους» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1, παράγραφος 3, στοιχείο β', του κανονισμού 4056/86.
- 119 Αρκεί να υπομνησθεί ότι στην παρούσα περίπτωση πρόκειται για τη συμπεριφορά μιας ναυτιλιακής διασκέψεως κατέχουσας περισσότερο από το 90 % της οικείας αγοράς και έχουσας μόνο μια ανταγωνίστρια επιχείρηση. Οι αναιρεσείουσες ουδέποτε αμφισβήτησαν άλλωστε σοβαρά, αλλά κατ' ουσίαν αναγνώρισαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι ο στόχος της προσαπτόμενης συμπεριφοράς ήταν η εκδίωξη των επιχειρήσεων G & C από την αγορά.
- 120 Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο σε ουδεμία νομική πλάνη υπέπεσε διαπιστώνοντας ότι οι αιτιάσεις της Επιτροπής, κατά τις οποίες η πρακτική η αποκαλούμενη των «μαχητικών πλοίων», όπως εφαρμόστηκε έναντι των επιχειρήσεων G & C, συνιστούσε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως, ήταν δικαιολογημένες. Επισημαίνεται επιπλέον ότι ουδόλως πρόκειται στην παρούσα περίπτωση για νέο ορισμό της καταχρηστικής πρακτικής.
- 121 Οι αιτιάσεις σχετικά με τα μαχητικά πλοία είναι συνεπώς απορριπτέες ως απαράδεκτες ή αβάσιμες.

Όσον αφορά την κατάχρηση σχετικά με τις συμβάσεις πίστεως

Επιχειρήματα των αναιρεσειουσών

- 122 Στη *Cewal* προσάπτεται ότι κατήρτισε συμβάσεις πίστεως επιβαλλόμενες 100 % (συμπεριλαμβανομένων των εμπορευμάτων τα οποία πωλούνται υπό καθεστώς fob) οι οποίες βγαίνουν πέραν των διατάξεων του άρθρου 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, με τη χρήση «μαύρης λίστας» για τους μη πιστούς φορτωτές. Συνεπώς, οι αναιρεσειούσες προβάλλουν τέσσερα επιχειρήματα.
- 123 Πρώτον, ισχυρίζονται ότι το άρθρο 5, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86 επιτρέπει εκπτώσεις πίστεως εκτός αν αυτές «επιβάλλονται» από επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση. Διατείνονται συναφώς ότι το Πρωτοδικείο δεν ερμήνευσε ορθά τη διάταξη αυτή. Κατά την άποψή τους, το Πρωτοδικείο έκρινε πράγματι ότι μια σύμβαση πίστεως μπορούσε να θεωρηθεί ότι «επιβάλλεται» μονομερώς όταν η ναυτιλιακή διάσκεψη κατέχει δεσπόζουσα θέση, όπως στην προκειμένη περίπτωση.
- 124 Δεύτερον, οι αναιρεσειούσες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη καταλήγοντας στο συμπέρασμα, στη σκέψη 184 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι το γεγονός ότι οι συμβάσεις πίστεως περιλάμβαναν τις πωλήσεις fob επέβαλλε στον πωλητή μια υποχρέωση πίστεως, ενώ αυτός δεν έχει την ευθύνη αποστολής των εμπορευμάτων. Υπογραμμίζουν συναφώς ότι ο κανονισμός 4056/86 εξαιρεί 100 % τις συμβάσεις πίστεως. Το άρθρο 5, παράγραφος 2, του εν λόγω κανονισμού πρέπει συνεπώς να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι εξαιρεί επίσης τις συμβάσεις πίστεως που καλύπτουν τις πωλήσεις fob.
- 125 Τρίτον, οι αναιρεσειούσες υποστηρίζουν ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη διαπιστώνοντας, στη σκέψη 185 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, ότι η κατάρτιση «μαύρης λίστας» δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι εξαιρείται από τον κανονισμό 4056/86. Προβάλλουν συναφώς ότι ένα σύστημα επιστροφών εφαρμοζόμενο στους φορτωτές οι οποίοι αλευθύνονται αποκλειστικά στα μέλη ναυτιλιακής διασκέψεως δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει στην πράξη ελλείψει καταλόγου «μη

πιστών φορτωτών» ή ενός ισοδύναμου συστήματος για την καταγραφή των ονομάτων εκείνων που χρησιμοποίησαν τις υπηρεσίες ανταγωνιστικής επιχειρήσεως. Οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι η χρήση τέτοιων καταλόγων πρέπει κατ' ανάγκη να εξαιρείται από τον κανονισμό 4056/86.

- 126 Τέταρτον, οι αναιρεσείουσες υποστηρίζουν ότι, και αν υποθεθεί ότι το Πρωτοδικείο ορθά έκρινε ότι, στην περίπτωση επιχειρήσεων κατεχουσών δεσπόζουσα θέση, κάθε σύμβαση πίστεως πρέπει να θεωρείται ως «επιβληθείσα» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 2, στοιχείο β', ι, παρέβη εντούτοις τα άρθρα 7 και 8, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86. Πράγματι, η μόνη συνέπεια της παραβάσεως των υποχρεώσεων που απορρέουν από το άρθρο 5 είναι ότι η Cewal δεν εκπλήρωσε μια υποχρέωση με την οποία συνδυάζεται η εξαίρεση και όχι μια προϋπόθεση για την ίδια τη χορήγηση της εξαιρέσεως.
- 127 Ο λυσιτελής χαρακτήρας της διακρίσεως αυτής έγκειται κατά την άποψή τους στο ότι, όταν δεν πληρούνται μια προϋπόθεση, η εξαίρεση, για τον λόγο αυτό, δεν εφαρμόζεται ή δεν εφαρμόζεται πλέον, ενώ η μη τήρηση μιας υποχρεώσεως μπορεί μόνο να έχει ως συνέπεια την κατάργηση της εξαιρέσεως χωρίς αναδρομικό αποτέλεσμα.
- 128 Κατά τις αναιρεσείουσες, το ευεργέτημα της εξαιρέσεως δεν τους αφαιρέθηκε ποτέ. Η ύπαρξη τυπικής διαδικασίας αποσκοπούσας στην κατάργηση της εξαιρέσεως συνεπάγεται ότι ουδέν πρόστιμο μπορεί να επιβληθεί λόγω συμπεριφοράς καλυπτόμενης από εξαίρεση κατά κατηγορίες πριν από την κατάργησή της. Εφόσον η εξαίρεση καταργηθεί από την Επιτροπή, αυτή μπορεί στο στάδιο αυτό να λάβει, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10 του κανονισμού 4056/86, όλα τα πρόσφορα μέτρα για την παύση των παραβάσεων του άρθρου 86 της Συνθήκης. Τέτοια μέτρα δεν μπορούν πάντως να περιλαμβάνουν την επιβολή προστίμου καθόσον ο στόχος του προστίμου είναι η κύρωση παρελθούσας συμπεριφοράς.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 129 Με αυτές τις τέσσερις αιτιάσεις, οι αναιρεσείουσες προβάλλουν, αφενός, ότι ο ισχυρισμός περί παραβάσεως του άρθρου 86 της Συνθήκης δεν μπορεί να στηρίζεται σε πρακτική η οποία αποτελεί αντικείμενο ειδικής διατάξεως (άρθρο 5, παράγραφος 2) του κανονισμού 4056/86 περί χορηγήσεως εξαιρέσεως. Αφετέρου, και εν πάση περιπτώσει, πριν καταστεί δυνατό να προβεί η Επιτροπή στη διαπίστωση παραβάσεως του άρθρου 86 της Συνθήκης, πρέπει να αφαιρέσει από τις οικείες επιχειρήσεις το ευεργέτημα της εξαιρέσεως κατά κατηγορίες.
- 130 Η επιχειρηματολογία αυτή στηρίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία των διατάξεων και σε εσφαλμένη αντίληψη της οικονομίας τους. Πράγματι, όπως εκτέθηκε στη σκέψη 33 της παρούσας αποφάσεως, η δυνατότητα εφαρμογής, σε μια συμφωνία, του άρθρου 85 της Συνθήκης δεν προδικάζει τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 86 της Συνθήκης επί της συμπεριφοράς των μερών της συμφωνίας αυτής, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής κάθε διατάξεως. Ειδικότερα, η χορήγηση εξαιρέσεως δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3, δεν προδικάζει την εφαρμογή του άρθρου 86 της Συνθήκης (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 6ης Απριλίου 1995, C-310/95 P, BPB Industries και British Gypsum κατά Επιτροπής, Συλλογή 1995, σ. I-865, σκέψη 11).
- 131 Το γεγονός ότι επιτρέπεται σε επιχειρηματίες υποκείμενους σε πραγματικό ανταγωνισμό να ασκούν ορισμένη πρακτική δεν συνεπάγεται επομένως ότι η άσκηση της ίδιας πρακτικής από επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση δεν μπορεί ποτέ να συνιστά κατάχρηση της θέσεως αυτής.
- 132 Πράγματι, η ανάλυση της συμπεριφοράς επιχειρήσεως κατέχουσας δεσπόζουσα θέση πρέπει να λαμβάνει υπόψη το ότι η κατοχή εξαιρετικά σημαντικού μεριδίου της αγοράς θέτει την επιχείρηση που κατέχει το μερίδιο αυτό επί περίοδο κάποιας διάρκειας σε θέση ισχύος που την καθιστά αναγκαστικό συμβαλλόμενο για τους εμπορικούς εταίρους της (προμνημονευθείσα απόφαση Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, σκέψη 41).

- 133 Όσον αφορά ειδικότερα την «επιβολή» συμβάσεων πίστωσης — έκφραση χρησιμοποιούμενη στο άρθρο 5, παράγραφος 2, στοιχείο β', i, του κανονισμού 4056/86 —, μια επιχείρηση κατέχουσα δεσπόζουσα θέση μπορεί στην πράξη να «επιβάλει» στον χρήστη των υπηρεσιών της μια σύμβαση πίστωσης χωρίς να είναι αναγκαίο για την επιχείρηση αυτή να επιμείνει ρητώς στην κατάρτιση τέτοιας συμβάσεως ως προϋπόθεση χρήσεως των υπηρεσιών της.
- 134 Κατά συνέπεια, δεν θα ήταν λυσιτελής, για την ανάλυση της συμπεριφοράς της Cewal βάσει του άρθρου 86 της Συνθήκης, να καθοριστούν οι προϋποθέσεις που θα έπρεπε να πληρούνται ώστε, στην περίπτωση ναυτιλιακής διασκέψεως υποκείμενης σε συνήθη ανταγωνισμό, συμβάσεις πίστωσης να μπορούν να χαρακτηρισθούν ως «επιβληθείσες» κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 2, στοιχείο β', i, του κανονισμού 4056/86.
- 135 Όσον αφορά την τέταρτη αιτίαση, επισημαίνεται ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, του κανονισμού 4056/86 ορίζει ρητώς ότι η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσεως απαγορεύεται χωρίς να απαιτείται συναφώς προηγούμενη απόφαση. Όπως διαπίστωσε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 164 των προτάσεών του, η διατύπωση αυτή, η οποία δεν αφήνει περιθώρια αμφιβολιών, είναι σε απόλυτη αρμονία με τις αρχές σχετικά με τον αποτελεσματικό χαρακτήρα του άρθρου 86 της Συνθήκης και τη μη δυνατότητα χορηγήσεως απαλλαγής. Πράγματι, κατά πάγια νομολογία, σε περίπτωση καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσεως δεν είναι δυνατή η χορήγηση καμιάς απαλλαγής, με οποιονδήποτε τρόπο (βλ. προμνημονευθείσα απόφαση Ahmed Saeed Flugreisen και Silver Line Reisebüro, σκέψη 32).
- 136 Κατά συνέπεια, το άρθρο 8, παράγραφος 2, του κανονισμού 4056/86, κατά το οποίο η Επιτροπή μπορεί να αποσύρει το ευεργέτημα της εξαιρέσεως κατά κατηγορίες όταν διαπιστώσει, σε συγκεκριμένη περίπτωση, ότι η συμπεριφορά των ναυτιλιακών διασκέψεων, οι οποίες τυγχάνουν της εξαιρέσεως που προβλέπεται στο άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού, έχει αποτελέσματα ασυμβίβαστα με το άρθρο 86 της Συνθήκης, δεν επιβάλλει και δεν θα μπορούσε να επιβάλει περιορισμό στην εξουσία επιβολής προστίμων την οποία διαθέτει η Επιτροπή λόγω παραβάσεως του άρθρου 86 της Συνθήκης.
- 137 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο δεύτερος λόγος είναι απορριπτέος.

Επί του λόγου που αντλείται από τα πρόστιμα

Επιχειρήματα των αναιρεσειουσών

- 138 Οι αναιρεσειούσες υποστηρίζουν κατ' αρχάς ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη αποδεχόμενο όλες τις παραμέτρους τις οποίες έλαβε υπόψη η Επιτροπή για να καθορίσει το ποσό των επιβληθέντων προστίμων.
- 139 Με τη δεύτερη αιτίασή τους, οι αναιρεσειούσες ισχυρίζονται ότι το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη κρίνοντας ότι η Επιτροπή είχε το δικαίωμα να τους επιβάλει ατομικά πρόστιμα ενώ, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, η Επιτροπή απειλούσε να επιβάλει πρόστιμα στη Cewal και όχι σε ένα από τα μέλη της.
- 140 Η επιβολή των προστίμων όχι στη Cewal αλλά σε ορισμένα από τα μέλη της συνιστά εξάλλου προσβολή των θεμελιωδών διαδικαστικών δικαιωμάτων τους. Πράγματι, το ποσό του προστίμου έπρεπε να υπολογισθεί βάσει του κύκλου εργασιών της Cewal και όχι βάσει εκείνου των μελών της. Επιπλέον, στα μέλη της Cewal απέκλειτο να αποφασίσουν σχετικά με τη μέθοδο κατανομής του βάρους του προστίμου, ενδεχομένως βάσει του μεριδίου τους στη ναυτιλιακή διάσκηψη, ενώ τα πρόστιμα επιβλήθηκαν κατά 95 % στη CMB.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 141 Πρέπει κατ' αρχάς να εξετασθεί η δεύτερη αιτίαση.
- 142 Κατά πάγια νομολογία, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων πρέπει να αναφέρονται σαφώς όλα τα ουσιώδη στοιχεία επί των οποίων στηρίζεται η Επιτροπή σ' αυτό το στάδιο της διαδικασίας. Η ουσιώδης διαδικαστική εγγύηση την οποία συνιστά η

ανακοίνωση των αιτιάσεων αποτελεί εφαρμογή θεμελιώδους αρχής του κοινοτικού δικαίου η οποία απαιτεί τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας καθόλη τη διαδικασία (απόφαση της 7ης Ιουνίου 1983, 100/80 έως 103/80, Musique Diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 1825, σκέψεις 10 και 14).

- 143 Κατά συνέπεια, η Επιτροπή είναι υποχρεωμένη να προσδιορίζει κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφιβολίες, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, τα πρόσωπα στα οποία είναι δυνατό να επιβληθούν πρόστιμα.
- 144 Πρέπει να διαπιστωθεί ότι η ανακοίνωση αιτιάσεων η οποία περιορίζεται στο να προσδιορίζει ως υποπίπτουσα σε παράβαση μια συλλογική οντότητα, όπως η Cewal, δεν επιτρέπει στις εταιρίες που συνιστούν τη συλλογική αυτή οντότητα να είναι επαρκώς ενήμερες περί του ότι θα τους επιβληθούν ατομικώς πρόστιμα στην περίπτωση διαπιστώσεως της παραβάσεως. Αντίθετα προς ό,τι έκρινε το Πρωτοδικείο, η έλλειψη νομικής προσωπικότητας της Cewal δεν είναι συναφώς λυσιτελής.
- 145 Ομοίως, μια ανακοίνωση αιτιάσεων που είναι διατυπωμένη κατά τον τρόπο αυτό δεν αρκεί για να προειδοποιήσει τις ενδιαφερόμενες εταιρίες ότι το ποσό των προστίμων που πρόκειται να επιβληθούν θα καθορισθεί βάσει της εκτιμήσεως της συμμετοχής κάθε εταιρίας στη συμπεριφορά που συνιστά την υποτιθέμενη παράβαση.
- 146 Κατά συνέπεια, το Πρωτοδικείο υπέπεσε σε νομική πλάνη κρίνοντας ότι η Επιτροπή είχε το δικαίωμα να επιβάλει στα μέλη της Cewal ατομικά πρόστιμα, καθοριζόμενα βάσει της εκτιμήσεως της συμμετοχής τους στην ελίδικη συμπεριφορά, ενώ η ανακοίνωση των αιτιάσεων είχε απευθυνθεί μόνο στη Cewal.

- 147 Βάσει των ανωτέρω, ο τελευταίος αυτός λόγος πρέπει να κριθεί βάσιμος και, επομένως, να αναιρευθεί η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, με την οποία επικυρώνεται η επίδικη απόφαση καθόσον αφορά τα επιβληθέντα στις αναιρεσείουσες πρόστιμα.
- 148 Κατά το άρθρο 54, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού ΕΚ του Δικαστηρίου, αν η αναίρεση κριθεί βάσιμη, το Δικαστήριο αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου. Στην περίπτωση αυτή, μπορεί είτε το ίδιο να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον είναι ώριμη προς εκδίκαση, είτε να την αναπέμψει στο Πρωτοδικείο για να την κρίνει. Δεδομένου ότι η δικογραφία είναι αρκούντως πλήρης ώστε να μπορεί το Δικαστήριο να αποφανθεί το ίδιο οριστικά, δεν συντρέχει λόγος αναπομπής της υποθέσεως στο Πρωτοδικείο.
- 149 Κατά συνέπεια, τα άρθρα 6 και 7 της επίδικης αποφάσεως πρέπει να ακυρωθούν όσον αφορά τα επιβληθέντα στις αναιρεσείουσες πρόστιμα.
- 150 Δεν είναι επομένως αναγκαίο να εξετασθούν οι λοιπές αιτιάσεις τις οποίες προβάλλουν οι αναιρεσείουσες προς στήριξη του λόγου αυτού.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 151 Κατά το άρθρο 122, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναίρεσεως είναι βάσιμη και το Δικαστήριο εκδικάζει το ίδιο οριστικά τη διαφορά, αποφαινεται και επί των δικαστικών εξόδων. Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, που έχει εφαρμογή στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 118, το Δικαστήριο μπορεί να κατανείμει τα έξοδα ή να αποφασίσει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα σε περίπτωση μερικής ή τττας των δαδίκων ή εφόσον συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι.

- 152 Δεδομένου ότι η αίτηση αναιρέσεως είναι βάσιμη μόνον όσον αφορά τον λόγο σχετικά με τα πρόστιμα, οι CMB, CMBT και Dafra θα φέρουν τα δικαστικά τους έξοδα, τρία τέταρτα των εξόδων της Επιτροπής και το σύνολο των εξόδων των επιχειρήσεων G & C.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

αποφασίζει:

- 1) **Αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου της 8ης Οκτωβρίου 1996, T-24/93 έως T-26/93 και T-28/93, Compagnie maritime belge transports κ.λπ. κατά Επιτροπής, καθόσον με αυτή επικυρώθηκαν τα επιβληθέντα στις Compagnie maritime belge transports SA, Compagnie maritime belge SA και Dafra-Lines A/S πρόστιμα.**
- 2) **Ακυρώνει τα άρθρα 6 και 7 της αποφάσεως 93/82/ΕΟΚ της Επιτροπής, της 23ης Δεκεμβρίου 1992, περί διαδικασίας εφαρμογής του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/32.448 και IV/32.450: Cewal, Cowac, Ukwal) και του άρθρου 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (IV/32.448 και IV/32.450: Cewal), όσον αφορά τις Compagnie maritime belge transports SA, Compagnie maritime belge SA και Dafra-Lines A/S.**

- 3) **Απορρίπτεται κατά τα λοιπά την αίτηση αναιρέσεως.**
- 4) **Οι Compagnie maritime belge transports SA, Compagnie maritime belge SA και Dafra-Lines A/S θα φέρουν τα έξοδά τους, τρία τέταρτα των εξόδων της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και τα έξοδα των Grimaldi και Cobelfret.**

Edward	Moitinho de Almeida	Sevón
Gulmann	Jann	

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 16 Μαρτίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πέμπτου τμήματος

D. A. O. Edward